

Sivistysvaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta

Hallintovaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulkomaalaislain muuttamisesta (HE 99/2022 vp): Asia on saapunut sivistysvaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava hallintovaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- johtava asiantuntija Berit Kiuru, sisäministeriö
- hallitussihteeri Henna Närhi, opetus- ja kulttuuriministeriö
- erityisasiantuntija Pekka Lindroos, Maahanmuuttovirasto
- eurooppapolitiikan asiantuntija Roosa Veijola, Suomen opiskelijakuntien liitto — SAMOK ry
- kansainvälisten asioiden ja EU-edunvalvonnan asiantuntija Yuri Birjulin, Suomen ylioppilaskuntien liitto SYL ry

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Suomen Akatemia
- Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry
- Finlands Svenska Skolungdomsförbund FSS rf
- Suomen Ammattiin Opiskelevien Liitto — SAKKI ry
- Suomen Lukiolaisten Liitto ry
- Suomen Opiskelija-Allianssi — OSKU ry
- Suomen yliopistojen rehtorineuvosto UNIFI ry
- Tieteentekijöiden liitto ry
- Tutkimuslaitosten yhteenliittymä Tulanet

Valiokunnan lausunto SiVL 21/2022 vp

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

Hallituksen esityksessä ehdotetaan ulkomaalaislain muuttamista muun muassa siten, että pitkäaikaiseen oleskeluun tarkoitettua niin sanottua D-viisumin käyttöä laajennetaan uusiin henkilöryhmiin. Pitkäaikainen viisumi voidaan ehdotuksen mukaan myöntää esimerkiksi opiskelijoille ja tutkijoille, joille on myönnetty opiskelijan tai tutkijan oleskelulupa. Ehdotetut lainmuutokset tukevat osaltaan hallituksen tavoitteita edistää koulutus- ja työperusteista maahanmuuttoa ja sujuvoittaa maahantulomenettelyjä. Sivistysvaliokunta kannattaa toimenpiteitä, joilla opiskelijoiden ja tutkijoiden maahantuloa sujuvoitetaan ja mahdollistetaan.

D-viisumia koskeva sääntely on lisätty ulkomaalaislakiin 1.6.2022 voimaan tulleella lain muutoksella. Ensi vaiheessa uusi kansallinen viisumi otettiin käyttöön erityisasiantuntijoille, kasvuyrittäjille ja heidän perheenjäsenilleen. Pitkäaikaisia viisumeita on haettu elokuun loppuun mennessä noin 200 kappaletta, joten käytännön kokemus uusien säännösten soveltamisesta on vielä vähäistä. Asiakaspalaute on saadun selvityksen mukaan ollut kuitenkin pääosin myönteistä. Sivistysvaliokunta pitää tärkeänä, että pitkäaikaisen viisumin käyttöönoton vaikutusten riittävästä seurannasta ja arvioinnista huolehditaan hakemuskäärien kasvaessa.

Esitystä laadittaessa on päädytty etenemään ensimmäisessä vaiheessa valitun sääntelymallin pohjalta, joten pitkäaikaisen viisumin myöntämistä koskevaan menettelyyn ei ehdoteta muutosta. Pitkäaikaisen viisumin myöntäminen edellyttää, että kolmannen maan kansalaiselle on myönnetty oleskelulupa. Esityksessä ei ehdoteta muutoksia oleskeluluvan hakemiseen, oleskeluluvan myöntämisen perusteisiin tai ulkomaalaislaissa säädettyihin maahantulon edellytyksiin. Maahanmuuttovirasto myöntää viisumin hakemuksesta oleskeluluvan myöntämisen yhteydessä.

Käsittelymaksut

Oleskelulupahakemusten käsittelymaksuista säädetään sisäministeriön asetuksella Maahanmuuttoviraston suoritteiden maksullisuudesta (1175/2021). Tällä hetkellä opiskelijoilta peritään ensimmäisestä oleskelulupahakemuksesta 350 euroa, kun kyseessä on sähköinen hakemus, ja 450 euroa paperisesta hakemuksesta. Tutkijan tehtävissä toimivan osalta vastaavat käsittelymaksut ovat 380 euroa ja 480 euroa.

Koska oleskelulupaa ja pitkäaikaista viisumia koskevat hakemukset ovat kaksi erillistä prosessia, niistä peritään myös kaksi erillistä käsittelymaksua. Voimassa olevan sisäministeriön maksuasetuksen mukaan Maahanmuuttovirasto perii pitkäaikaista viisumia koskevasta hakemuksesta omakustannusarvoa vastaavan kiinteän käsittelymaksun, joka on paperihakemuksen osalta 120 euroa ja sähköisestä hakemuksesta 95 euroa. Hallituksen esityksessä on arvioitu, että käsittelymaksut tulevat todennäköisesti olemaan samat niiden henkilöryhmien osalta, joihin pitkäaikaisen viisumin käyttöä ehdotetaan nyt laajennettavaksi.

Käsittelymaksujen lisäksi kustannuksia syntyy myös edustustoon tai ulkoisen palveluntarjoajan luo matkustamisesta sekä mahdollisista ulkoisen palveluntarjoajan palvelumaksusta. Sivistysvaliokunta toteaa, että opiskelijoiden lisäksi myös julkisella sektorilla ja apurahoilla työskentelevät

Valiokunnan lausunto SiVL 21/2022 vp

tutkijat maksavat oleskelulupahakemuksen ja muut maahantuloon liittyvät hallinnolliset kustannukset pääsääntöisesti itse.

Pitkäaikainen viisumi on käytännössä maksullinen lisäpalvelu, jonka opiskelija tai tutkija voi halutessaan valita maahantulon nopeuttamiseksi. Uusi käsittelymaksu ei oletettavasti lisää Suomen houkuttelevuutta ja myönteistä mielikuvaa Suomen maahanmuuttoprosessista, vaan voi olla merkittäväkin kynnys maahantulolle ja opintojen aloittamiselle. Tämä näkökulma on syytä ottaa huomioon mm. opiskelijoiden pitkäaikaisen viisumin käsittelymaksujen suuruutta harkittaessa. Valiokunta toteaa myös, että valtion maksuperustelaki (150/1992) mahdollistaa maksun perimisen suoritteiden omakustannusarvoa alempana samoin kuin kokonaan perimättä jättämisen mm. koulutustoimintaan liittyvistä tai tähän verrattavista syistä. Valiokunta pitää tärkeänä, ettei nopeamman maahantulon mahdollistava menettely osoittautu käytännössä merkityksettömäksi korkeaksi koettujen käsittelymaksujen johdosta.

Sivistysvaliokunta katsoo, etteivät käsittelymaksut saa muodostua maahantulon tosiasialliseksi esteeksi.

Maahantulon sujuvoittaminen

Pitkäaikaisen viisumin on arvioitu nopeuttavan maahantuloa 7—14 vuorokaudella, kun henkilön ei tarvitse odottaa oleskelulupakortin toimitusta ulkomailla. Tämä edistää opintojen ja tutkimustyön aloittamista ajallaan ja voi myös vahvistaa Suomen vetovoimaa. Valiokunta yhtyy asiantuntijakuulemisessa esille tuotuihin näkemyksiin siitä, että edustuston tai ulkoisen palveluntarjoajan käyntiaikoja tulee olla tarjolla riittävästi ja nopealla aikataululla, jotta käytännön haasteet eivät vesitä tavoitetta nopeasta maahantuloprosessista.

Sivistysvaliokunta pitää tärkeänä, että hakuprosessi on hakijoiden kannalta kaikilta osin mahdollisimman yksinkertainen ja että oleskeluluvan hakijoita informoidaan pitkäaikaisen viisumin hakumahdollisuudesta selkeästi.

Pitkäaikainen viisumi mahdollistaa Suomeen tulemisen lähes välittömästi oleskeluluvan myöntämisen jälkeen. Valiokunnan asiantuntijalausunnoissa esitystä on pidetty tarpeellisena mutta riittämättömänä, ja useat tahot ovatkin korostaneet varsinaisen oleskelulupaprosessin nopeuttamisen tärkeyttä. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan kansainvälisten opiskelijoiden oleskelulupaprosessit ovat voineet venyä jopa niin pitkiksi, että opintojen aloitus on viivästynyt. Pitkä oleskelulupaprosessi voi saada kansainvälisen osaajan myös lopulta hakeutumaan toiseen maahan.

Maahantuloon liittyviä menettelyitä on tärkeää pyrkiä edelleen nopeuttamaan ja yksinkertaistamaan, jotta asettautuminen Suomeen olisi nykyistä sujuvampaa. Yhtenä vaihtoehtona asiantuntijakuulemisessa on tuotu esille malli, jossa D-viisumi myönnettäisiin jo ennen oleskeluluvan saamista ja varsinaisen oleskeluluvan hakeminen ja myöntäminen tapahtuisi Suomessa. Lisäksi on esitetty, että tutkijoiden tulisi voida hakea suomalaista verokorttia, Suomen sosiaaliturvaan kuulumista sekä henkilötietojen väestötietorekisteriin rekisteröinnin ohella kotikunnan rekisteröintiä jo ennen Suomeen saapumistaan. Valiokunnan näkemyksen mukaan eri vaihtoehtojen selvittä-

Valiokunnan lausunto SiVL 21/2022 vp

mistä ja maahantuloprosessien kehittämistä on tärkeää jatkaa osaajien maahanmuuton vauhdittamiseksi.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Sivistysvaliokunta esittää,

että hallintovaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 28.9.2022

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Paula Risikko kok
varapuheenjohtaja Eeva-Johanna Eloranta sd
jäsen Sanna Antikainen ps
jäsen Jukka Gustafsson sd
jäsen Veronika Honkasalo vas
jäsen Kaisa Juuso ps
jäsen Emma Kari vihr
jäsen Hilikka Kemppi kesk
jäsen Pasi Kivisaari kesk
jäsen Ari Koponen ps
jäsen Mikko Ollikainen r
jäsen Ville Valkonen kok
jäsen Sofia Vikman kok
varajäsen Johan Kvarnström sd

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Maiju Tuominen

Valiokunnan lausunto SiVL 21/2022 vp
Eriävä mielipide

Eriävä mielipide

Perustelut

Hallituksen esityksessä ulkomaalaislakiin ehdotetaan lisättäviksi säännökset pitkäaikaiseen oleskeluun tarkoitetun viisumin eli niin sanotun kansallisen viisumin myöntämisestä opiskelijoille, tutkijoille, sertifioitujen työnantajien työntekijöille, yritysten johtotehtävissä toimiville sekä edellä mainittujen perheenjäsenille.

Esitys on osa hallituksen tavoitetta lisätä merkittävästi työperäistä maahanmuuttoa ja opiskelija-maahanmuuttoa. Hallitus pyrkii jopa kolminkertaistamaan ulkomaalaisten tutkinto-opiskelijoiden määrän vuoteen 2030 mennessä.

Tavoitteet

Tavoitetta ei voida pitää kannatettavana julkistalouden kannalta. Alati kiristyvän ja velkaantuvan taloustilanteen aikana on kyseenalaista, että verovaroista kustannetaan ulkomaalaisten tutkintoja varsinkaan silloin, kun tuloksena ei ole sellaista osaamista, joka tulisi Suomea hyödyttämään.

Lisäksi on huomioitava, että usein opiskelu on vain keino hoitaa maahanpääsy kolmansista maista, mikäli esimerkiksi turvapaikkaan tai muuhun kategoriaan ei ole pääsyä. Oppilaitokset saavat tukea opiskelijamääriensä perusteella, mutta on kyseenalaista, että oppilaitoksia ylläpidettäisiin suurelta osin ulkomaalaisten opiskelijoiden tarpeisiin.

Maahanmuuttajien tilanne

Ulkomaalaisten osuus kaikista korkeakouluopiskelijoista on jo nyt Suomessa jopa suurempi kuin OECD-maissa keskimäärin.

Ensisijaisesti tulisi kouluttaa ja saada työelämään ne maahanmuuttajataustaiset henkilöt, jotka ovat jo maassa. Suomessa jo olevien maahanmuuttajien työllisyysaste on heikko, ja tietyt väestöryhmät korostuvat erityisen heikosti työllistyvinä. Myös työperäisesti Suomeen tulleiden ulkomaalaisten työllisyysaste kääntyy tilastojen mukaan voimakkaaseen laskuun muutaman vuoden jälkeen.

Lakimuutosten tarve

On vaikeaa osoittaa, että Suomeen olisi erityisen vaikeaa tulla töihin, jos motiivi on puhtaasti työ tai opiskelu, osaaminen on työssäkäynnin tapauksessa kunnossa ja muutkin taustat ovat kunnossa myös sen osalta, että Suomessa on varaa elättää itsensä.

Se, ettei Suomi houkuttele oikeita huippuosaajia, johtuu pitkälti Suomen tulotasosta suhteessa korkeisiin elinkustannuksiin ja verotukseen. On huomioitava, että Suomi on osa EU:n vapaata työssäkäyntialuetta, ja onkin kyseenalaista, miksi juuri sen ulkopuolelta on tarpeen houkutella

Valiokunnan lausunto SiVL 21/2022 vp
Eriävä mielipide

opiskelijoita ja työvoimaa. Usein työperäinen maahanmuutto polkee työehtoja, ja määrän kasvassa tapauksia on vielä vaikeampi tunnistaa.

Sikäli kun eri alojen työvoimapulat ovat laadullisia eli johtuvat osaajien puutteesta tai osaamisvajeista, heitä on koulutettava lisää ensisijaisesti maassa jo asuvista suomalaisista ja maahanmuuttajataustaisista henkilöistä. Sikäli kun työvoimapula johtuu huonosta palkasta ja työoloista suhteessa suomalaiseen sosiaaliturvaan, on tähän puututtava. Matalapalkkamaahanmuuton tai opiskelijoiden avuksi tuomisen sijaan vaaditaan tietoa Suomen elinkeinorakenteen suunnasta, työvoiman saatavuushaasteista ja sen edellyttämistä järkevistä toimenpiteistä.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitämme,

että hallintovaliokunta ottaa edellä olevan huomioon ja

että lakiehdotus hylätään.

Helsingissä 28.9.2022

Sanna Antikainen ps

Kaisa Juuso ps

Ari Koponen ps